

Streszczenie pracy doktorskiej pt. „*Balladyna*” Juliusza Słowackiego
w estetycznych kontekstach epoki. Genologia – koncepcja piękna –
idee napisanej pod kierunkiem prof. dr. hab. Jarosława Ławskiego

Podstawowe założenie dysertacji to zbadanie zależności między estetyką i genologią tekstu a literacką wizją uniwersum. Baśniowość, fantastyka, gotycyzm, estetyka Północy, faustyzm, ironia, tragizm, motywy biblijne oraz wielogatunkowa forma współtworzą przecież – co wynika z wielu badań – artystyczną fakturę *Balladyny*. Będąc źródłem inspiracji, stają się jednocześnie areną unaoczniającą podstawowe sensy dzieła rozumianego jako wielopoziomowa opowieść o człowieku i świecie.

We wstępie podjęta zostaje próba zdefiniowania pojęcia „ironiotragizmu” – kategorii estetycznej i jednocześnie struktury „ontologicznej”. Określono także elementarne zasady, które autorka przyjmuje za punkt wyjścia swoich rozważań: konieczność połączenia komponentów estetycznych dzieła ze sposobami organizacji świata przedstawionego oraz synkretyzm metodologiczny. Dobór metodologii badawczych zdeterminowany jest bogactwem estetycznym oraz wielowymiarowością tematyczną i genologiczną *Balladyny*. Odwołania do różnych metod obejmują narzędzia komparatystyki, hermeneutyki, fenomenologii, elementy krytyki tematycznej oraz Jungowską psychologię głębi.

Rozprawa składa się z pięciu rozdziałów uporządkowanych problemowo w wydzielonych podrozdziałach: 1) *Estetyczna geneza dzieła*, 2) *Gatunek. Interpretacje. Estetyka*, 3) *Estetyczne komponenty świata przedstawionego. Inspiracje*, 4) *Wielogatunkowa forma „Balladyny”*, 5) *Człowiek w „Balladynie”*.

Pierwszy rozdział dysertacji poświęcony jest estetycznej genezie dzieła zogniskowanej wokół czterech czynników genetycznych: ariostyzmu, szekspiryzmu, homeryzmu, znaczenia pieśni religijnych oraz osoby Zygmunta Krasińskiego. Prezentacja poglądów znawców literatury oraz krytyków teatru odsłania złożoną warstwę intertekstualną tekstu dramatycznego: cytaty, aluzję, parodię, stylizację, grę z konwencjami.

W drugim rozdziale autorka dokonuje przeglądu stanu badań nad dramatem w trzech kluczowych dla jej koncepcji obszarach, takich jak: gatunkowe przyporządkowania, główne linie interpretacyjne, estetyczne komponenty dzieła wyodrębnione przez badaczy w analizach i interpretacjach. Zaprezentowano tu stanowiska komentatorów zagadnienia od momentu opublikowania *Balladyny* w roku 1839 po głosy współczesnych znawców przedmiotu, reżyserów i inscenizatorów.

W trzecim rozdziale pracy omawia się heterogeniczność estetyczną tekstu, w którym przenikają się: baśniowość (ludowa, literacka, orientalna), fantastyka (baśniowa i demonologiczna), gotycyzm, estetyka Północy, faustyzm, motywy biblijne. Autorka, stosując komparatystyczny sposób interpretowania komponentów współtworzących strukturę artystyczną dramatu, osadza je w kręgu literackich i kulturowych kontekstów. Ta strategia metodologiczna pozwala dostrzec niejednorodność, hybrydyczność dzieła Słowackiego.

Do opisu nadgoplańskiego kosmosu konieczne okazało się stworzenie nowej jakości – „ironiotragizmu”. Jest to kategoria estetyczna, za pomocą której zostały nakreślone portrety bohaterów *Balladyny* w kontekście ontologicznym. Nieustanny w życiu postaci literackich splot kodu tragicznego z ironicznym zaowocował bowiem słowotwórczą strukturą wyinterpretowaną wprost z istoty świata przedstawionego utworu.

W kolejnym rozdziale dysertacji poruszono zagadnienie wielogatunkowej formy *Balladyny*, której nie da się zamknąć w normatywnych ramach genologii, bowiem świat uporządkowanych kategorii klasyfikacyjnych i struktura tragedii nadgoplańskiej wykluczają się. Jest natomiast dzieło Słowackiego meta wypowiedzią teoretyczną w zakresie genologii. I jest też wielogatunkową formą, w której kwestie ontologiczne wychodzą na plan pierwszy.

Ostatni rozdział rozprawy dotyczy obrazu człowieka i kosmosu, w którym przejawia się Byt Absolutny. Najwięcej uwagi poświęcono w nim *Balladynie* – romantycznej heroinie – która pojawia się na nadgoplańskiej scenie w kilku odsłonach jako: Faust na wspak, bohaterka tragiczna, aktorka i reżyser, anielsko-diabelska osobowość, złożony monolit, zalękniona niewiasta oraz kobieta uciekająca przed własną kobiecością.

W rozdziale piątym zaprezentowano także wizerunki mężczyzn – Kirkora, Kostryna, Filona, Pustelnika, Grabca, obraz poety-demiurga oraz kreacje postaci z metaplanu fantastycznego. Ukazani bohaterowie, przynależący do różnych wymiarów świata, wpisują się w kosmiczną Całość.

Rozprawę doktorską pt. „*Balladyna*” Juliusza Słowackiego w estetycznych kontekstach epoki. *Genologia – koncepcja piękna – idee* wieńczą wnioski dotyczące roli „ironiotragizmu”, wyobraźni jako typu duchowości romantycznej, supremacji prawdy „ja”

poety nad prawdą „historyka” oraz wartości, jaka wiąże się ze spojrzeniem w lustro Innego – Zygmunta Krasińskiego.

Autorka konkluduje, że dla kolejnych badań nad *Balladyną* Słowackiego wartościowym ujęciem byłoby dokładniejsze zbadanie jej warstwy językowej. Ta bowiem jest tak metaforycznie i symbolicznie pojemna, iż otwiera różne furtki interpretacyjne, mogące wiele wnieść do zrozumienia warstwy ideowej dzieła romantycznego.

Także sugestia pokrewieństwa ironicznego dramatu poety z Krzemieńca z tekstami Ludwiga Tiecka – szczególnie z *Kotem w butach*, *Światem na opak* i *Księciem Zerbino* – zasygnalizowana już przez Dembowskiego, Lawestama, Kleinera, Csató, Weintrauba czy Skuczyńskiego, wymaga wnikliwych badań komparatystycznych.

Emilia Świdenska